تاک:11 | سال:19 | 19-25مارچ2022ء | نہاد:10روپئی | پنہ غاک:8

ہفتئی

تلار

کوئٹہ

All About #Brahui

براہوئی نابابت

براہوئی ٹی

تنقید ادب نا الی آبشخ

(شونگال)

براہوئی ادب نا بارواٹ داہیت وار وار آ پاتنگ کہ اوٹی تنقید نا وس وسگ اف۔ داہیت تینا جا گہ غار است ہم ارے، ولے اینو نا بدل مروک آ حالیت آ ک داٹی بھاز آ بدلی تے اتنگ نا سوب مسنو۔ نن خنہ کہ اینو نوشت آ تیا ہیت کننگ نا بنا مسنے، دانا آب اخس ءِ، داڑا ہیت کننگ نا بھاز گنجائشت ارے، ولے بھلو کچ اسے ٹی چست مروک آ سوج آ ک دادرک ءِ ایتر ہ کہ اینو نا بدل مروک آ حالیت آ ک 'تنقید ءِ سگپتنگ' نا ہیت آ تے فسانہ جوڑ کرینو۔ اینو نا ورنا تینا ایب کیب ءِ ہُر سا حالیت آ تے پہہ مسُنے۔ ہراڑے کہ سیاسی وراجی حوالہ غا بدلیک مون آ بسُنو و ادب نا پڑ آ ہم بدلیک محسوس کننگ انگ ءُ۔ اینو نا ورنا سَٹی آ سِفت وواہ واہ غان پیش تمسا بیرہ حقی آ دروشم آ تے امنا کننگ نا کنڈ آ روان خنتگک۔ اینو ورنا نوشتوک آ ن دا اومیت تحنگ مریک کہ او بروک آ وخت اٹ تینا زبان وادب ءِ شون تنگ اٹ سرسہب مرو۔ بدلی نا کساس دا گڑا غان خلنگ مریک کہ اینو لائحی تے لائحی و نابودی تے سفا و پاش آ لوز آ تیٹ نابودی پاننگ انگ ءِ۔ ورناک تینا نوشت آ تے قلم نا کیرغ آ ن اَتسا تینا پام ءِ پاش کننگ اٹ لگوک ءُ۔ وخت اس ئس کہ نوشت آ تیا سنگتی، جُڑکی ءِ مون آ تخسا سِفتی گپ وتران مسکہ، وبِدر تنگوک آ تے ہَر و بروشیف خلنگا کہ، دار و یہ مچٹ ءُ کچ اسیٹ داسہ ہم ساڑی مرو، ولے او باپِست خلنگ اٹی ءِ۔ وخت اس کہ تینا ئی گری تیان ایڑ تر نوشت آ تیا او فقا نوشتوک نا تعلقداری ءِ اسہ کُنڈ تخسا ہیت منتگ ءِ۔ براہوئی ادب نا پڑ آ ردوم نا کنڈ آ روان تنقیدی عمل آ ن دا پاش خنتگ انگ ءِ کہ داسہ زبان وادب نا رداٹ اگہ کہ بے آب آ نوشت آ ک چٹپر ور ولے کم ضرور مرور۔ انتئے کہ داسہ دا ہیت پاش مسنے کہ تنقید کس ءِ شیف خلنگ یا سِفت کننگ نا عمل اس اف، بلکن دا راستگی تے پاش کننگ کن مریک، و دا مواد و مڈی سے نا حقی آ دروشم ءِ مونی اتنگ کن مریک۔

شینکار روشونکار عبدالحفیظ قلات پرنٹرز پٹیل روڈ کوئٹہ غان شینک کرسا302
فیز1 یونیورسل کمپلیکس جناح روڈ کوئٹہ غان تالان کرے

ایلو پنہ غاتیا

2 میکو پنہ

سیل و چکر: نوشکے و چاغی نا چکر

(شمس شاہوانی)

3 میکو پنہ

سیل و چکر: زیبا غا مکران (17)

(انجینئر جمیل کرد)

4 میکو پنہ

آ دینک: شاعر نا خمیر امرءُ مش اسے آن ہر فنگانے؟

(یوسُفی بلوچ) (گڈ یکو بشخ)

پٹ و پول: اصطلاحات نثر (79)

(غفور جان ساسولی)

5 میکو پنہ

نوشتا نک: مکتبہ درخانی، بلوچ آ تا دیو بند

(واجہ لطیف الملک بادینی بلوچ)

6 میکو پنہ

شاعر آ تا برج آ ک: عالم عجیب

(شاہین بارانزئی)

7 میکو پنہ

جاچ ''بلوچ تاریخ کی قدیم شخصیت'' نا جاچ اس

(محبوب شاہ) (14)

اولیکو ہیت : بھیم انا پلویڑ اَٹ زند

(حسن ناصر)

8 میکو پنہ

پٹ و پول: براہوئی خلقی شاعری ٹی لوز آ تا مڈّی

(حمید عزیز آبادی) (16)

سیل و چکر

نوشکے وچاغی ناسیل

.....شمس شاہوانی

گدرینگوک آ سال 2021ء نا گڈیکو تو دسمبر نا 17-13 تاریخ آ نوشکے و چاغی / دالبدین شارانا دورہ نا وار ملا۔ دا نوشت اٹ ہفتہ سے نادادورہ ٹی دفتری کاریم تیان بیدس زندانا چندی بشخ آ تیان تعلق تخوک آ بندغ آ تھون ملاقات ناحوال اوارءِ۔

چلہ ناخ انگا موسم اٹی ہندادے آسہب اتون مہالولکپاس نا کسراٹ سفر کن راہی مسن۔ داکان مون آ درینگڑھ، پنچپائی، کردگاپ، شیرجان آغاو کیشنگی علاقہ غاتیان گدرینکسا کساس دہ ونیم بجہ غا نوشکے نا شاراٹی سر مسن۔ ضلع نوشکے براہوئی و بلوچی ادب نا لوک داستان وفوک لٹریچر نا رداٹ اسہ خاص ءُتاریخ اس تخک۔ کوئٹہ غان کساس 137 کلومیٹر نا مُری آٹے۔ 2اپریل 2004ءاٹی ضلع چاغی آن جتا مرسادادے ضلع نا درجہ تننگا۔ داکان مہالو نوشکے ضلع چاغی نا اسہ تحصیل اس ئس۔ نوشکے براہوئی ادب، شاعروادیب و پنی آشئیر پاروک آ تا رداٹ داسکان پربھرم ءِ۔ ہژدہ میکوعیسوی کرن انا براہوئی زبان نا پنی آشاعرورزمیہ گو بشام وریکی نا تعلقداری ہم ہندا علاقہ غان ئس۔ براہوئی ادب نا کتاب آ تیٹی بشام ناذکر ملک۔ دا پنی آشاعر شاہ کریم نامارئس۔ شاہ کریم نا تعلقداری نوشکے نا مینگل خاہوت آن ئس۔ نوزدہ میکوعیسوی کرن اٹی برصغیر اٹی انگریز آ تا ظلم و زورا کی کچ آن گدرینگاسس، دا وخت آ بشام تینا جنگی شاعری نا کمک اٹ انگریز آ تا برخلاف مخلوق نا جوزہ ءِ پین زیات کرے۔ بشام نا بلبل پنی آرباب اونا شئیر تا سنگت ئس۔ بلبل پنی آرباب ءِ خلنگ تون او بے خودمسکہ ودا بے خودی ٹی شئیر پاریکہ۔۔

بلبل سروزرباب ءِ
بشام نا است کباب ءِ

براہوئی زبان نا ایلو پنی آرزمیہ گوشاعر ریکی نا تعلقداری ہم نوشکے آن ئس۔ ریکی نا قومی شاعری آن کس اس نمن منگ کپک۔ اوتینا شاعری نا کمک اٹ مچ آ قوم ءِ یکجا کرسا انگریز آ تا برخلاف بش کرے۔ ریکی نا دا شئیر اینو ہم ہر بندغ ءِ یات ءِ:

اینو ننے دے دیگر ءِ
پگہ نواوار اس برے

ہندن گل خان نصیر، امیر الملک مینگل و منیر بادینی نا تعلقداری ہم ہندا علاقہ غان ءِ، ہرافک براہوئی و بلوچی ادب اٹی تینا پن ءِ زندہ تخانو۔ داسہ نا دوراٹی ہم ورنا شاعر و ادیب آک چندی وڑ اٹ تینا فن و دودور بیدہ غاتے مستی دنگ کن کاریم کنگ اٹی ءُ۔ داجاگہ نا پنی آشاعر آ تیٹی عالم عجیبؔ، غمخوار حیات، شہزا د نذیر، جمعہ زیب، جانان، فیض کنول، رمضان ساقی، شکیب نثار و پین اوار ءُ۔ شئیر پاروک آ تیٹی محمد عالم مسرور، عبدالسلام آزاد، سیف جان، بابر سلیم، حسین اسیر، باسط زیب، سلمان صابر، وسیم عالم وسلیم ساحل، نورحیات و پینک اوار ءُ۔ ہرافک تینا ازمکاری نا کمک اٹ مخلوق نا است آ تیٹی جاگہ کرینو۔ اسہ اہم ءُ ہیت اس دا کہ نا کوشت ئس کہ دا جاگہ نا شاعر و ادیب، شئیر پاروک وایلو سنگت آ تھون ہم حال و حوال کین، ولے وخت انا کمتی نا سوب آن اوفتون ملنگ کتون۔ دانیام اٹ ایلم گل زیب تون ملاقات مس و اونا کمک اٹ براہوئی زبان نا پنی آشاعر و ادیب غمخوار حیات تون ملاقات اس مس، ہراڑے تعلیم نا پارہ غا ورنا تا خیال، براہوئی ادب وراج اٹی ورنا تا کڑدار و پین سرحال آ تیا ہیت وگپ کنتگا۔ داکان بیدس تعلیم نا رد اٹ نذیر احمد، مولابخش، عبدالمنان، نثاراحمد تون ملاقات مس۔ ہندن طالبعلم، راجی کارندہ، ٹیچر آ تھون ہم حال حوالی مسن۔ داڑے سرکاری تعلیمی ادارہ غاتیان بیدس چندی پرائیویٹ اسکول آک تعلیم نا میدان اٹ علم انا روشنائی ءِ تالان کنگ کن جہد کنگ اٹی ءُ۔ نوشکے شار آن بیدس مرو ڑک انا چندی خلق آ تا پنک داوڑ اٹی ءُ، غریب آباد، قاضی آباد، قادرآباد، آسیان آباد، مینگل، صاحبزادہ، جمالدینی، بادینی و دائے۔ داڑے مینگل، جمالدینی، بادینی، ساسولی، رخشانی، سالانی، بڑیچ، محمد حسنی وایلو قومک آبادءُ۔ نوشکے شارانا داپارا یپارریک ومش ءِ، ہرافک داجاگہ نا زیبائی ءِ پین زیات کرینو۔ ریک انا علاقہ ٹی داجاگہ نا موسم باسن وبخ اٹی بھاز بخ مریک۔ منہ علاقہ اسے ٹی دیر سور ءِ، ولے داعلاقہ نا پالیز آ تا

کوٹغ وگلوآک بھاز ہنین ءُ، وہندن کیشنگی نا پیاز آک بھاز پنی ءُ۔ داکان بیدس الارنا درخت ہم داڑے ارے و تیرمہ ٹی بھرم کیرہ۔ خولم وسوزی ہم کشت وکشار مریک۔ خیسار نا دامان پکنک کن خاص ءُجاگہ اسے۔ داعلاقہ غاتیٹی چنڑز، کپوت، گوگووایلو چک و ساہدار تا شکار ہم مریک۔

ارادے آن گڈ 15 دسمبر آ نوشکے آن چاغی کن راہی مسن۔ نوشکے آن دانامُری کساس 172 کلومیٹر ءِ۔ ہندن بڑ، احمدوال، مل، پدگ وچھتر نا کسراٹ اسہ پارہ غارا سکوہ نا بھلامش (دامش انا بڑزی 10 ہزار فٹ ءِ) وایلو کنڈ آ ریک وکوچہ نا علاقہ غاک اسہ زیبدار ءُ ندارہ اس پیش کریرہ۔

ضلع چاغی نا پن ارا لوز ''چاہ'' و ''گئے'' نا بدلینگوک آ دروشم ءِ۔ ''چاہ'' نا مطلب دیرانا کو/ دون وخت اس کہ ''گئے'' آن مراد علاقہ یا جاگہ۔ داڑان مراد دون تا علاقہ۔ مست انا زمانہ ٹی داعلاقہ ٹی بھاز آ دونک ئسرہ۔ داسوب آن چاگئے پن تخنگا، ہرا کہ پدآن چاغی پنی مس۔ ہندی آ بلوچ آک داسکان داعلاقہ ءِ چاغنئے، یا چاگئے پارہ۔ 2 اپریل 2004ء نا دے بلوچستان نا تاریخی ضلع چاغی ءِ نوشکے آن جتا کرسا دادے ضلع نا درجہ تننگا۔

پاکستان نا ایلو ضلع غاتیان چَپ دا تاریخی آ ضلع نا اہمیت داسوب آن زیات ءِ کہ 28 مئی 1998ء نا دے راسکوہ نا مش اٹی دھماکہ کرسا ایٹمی طاقت منگ نا شرف ءِ دوئی کنتگا۔ داکان بیدس داضلع نا اہم انگا قدرتی وسیلہ غاتیٹی خیسن، تانبا، سنگ مرمر، زرّ، گندھک و ماربل نا بھلا کوڑیک اوار ءُ۔ ریکوڈک وسیندک پروجیکٹ آن ملوک آ ہندا تانبا تے کشنگ نا کساس 9 لکھ آن 2.2 ملین سالانہ خلنگانے۔ اینو پگہ میڈیا نا کمک اٹ ریکوڈک نا Issue جہانی کہول آ ہرفنگانے۔ چیئرمین سینٹ صادق سنجرانی نا تعلقداری ہم ہندا علاقہ غان ءِ۔ ہندن دا ضلع نا چندی علاقہ غاتیان متکن ءُخیسن نا سکہ ہم ملانے ہرافتے اینو پگہ برٹش میوزیم لندن اٹی ڈک کنتگانے۔ چاغی نا کل رقبہ 4500 مربع کلومیٹر ءِ۔ ضلع چاغی نا ارا تحصیل دالبدین ونوکنڈی ءُ۔ داڑے باسنی زیات مریک۔ داکان مون آریک آ تا نیام اٹ مر ءُ علاقہ اس ماشکیل ہم ارے، ہرادے ریک پاننگ۔ دہ یونین کونسل آ تیا اوار دانا دیکی کنڈ آ ایران وخت اس کہ جہاندم اٹی ہمسائے ملک اوغانستان، و داکان بیدس دشتِ لوط، سویل نا کنڈ آٹے۔ ریک آ تا دامان اٹی دا شار باسنی ٹی زیات باسن و بخ انا مُد اٹی بخ مریک۔ نوکنڈی ٹی باسنی زیات مریک، گونڈ داکہ باسنی ٹی داعلاقہ سبی آ نبار باسن وبخ اٹی کوئٹہ غانبار بخ مریک۔ داکان مون آ، یک مچ، نوکنڈی، تفتان و ایران کن کسر کا ہک۔ دالبدین شار آن پیشن سویل کنڈ آ گردی جنگل اسہ پین شارا سے۔ اوغان باہوٹ آ تا بھلوکچ اس داڑے آبادءِ۔ داجاگہ نا مخلوق داسکان بنداوی آسراتی تیان مُر ءِ۔ مرو پدتموک آ علاقہ غاتیٹی رہنگوک آ دا ازگار آ ضلع نا غریب انگا چناک بے گڈرونت شپاد ءُ۔ ہرافتا خن تیٹی چندی سوج آک اریرکہ ہرا وخت اوفک آ سودہ مرور وایلو چنا تیانبار اوفتے زندانا بنداوی آسراتیک دو برور۔ شار آن ہفت میل انا مُری آ ہامون / ہمایوں لوڑہ پنی آ جھیل پنی ءِ۔ داڑان بیدس ہامون ماشخیل ہرا ضلع نا پنی انگا دریاب ءِ، مورجان دریاب ہم ہندا کان گدرینگ۔ ہرا ملک وضلع نا اہم ءُ دریاب ءُ۔ الار آن بید س داڑے انگور، انار، خولم، پالیز و ریزہ ہم مریک۔ مروخڑک انا علاقہ غاتیان بیدس امین آباد نا علاقہ ٹی ہم کشت وکشار جوان مریک۔ داوخت آ آغا گل، اصغر، شبیر احمد، مقبول بلوچ، عمران، منظور خان، محمد رمضان و پین بندغ آ تھون حال وحوال مس۔ او ننے داعلاقہ نا باروات معلومدار کریر کہ دالبدین دانا بھلا شار ءِ وضلعی ہیڈکوارٹر ءِ۔ داڑے چندی قوم آباد ءُ، ہرافتیٹی سنجرانی، نوتیزئی، محمد حسنی، گورگیج، محمدزئی، کشانی شاہوانی، ساسولی، سمالانی، ابا بکی و ایرانی بلوچ آک اوار ءُ۔ دا جاگہ نا مخلوق بھاز مہمان نواز ءِ۔ ضلع چاغی ٹی حضرت بلانوش بابا نا مزار مرجع خلائق ءِ۔ براہوئی ادب نا ارٹمیکو / نیامیکو دور انا کتاب آ تیٹی دانا ذکرارے۔ دادورانا ہرا ارٹمیکو کتاب دو بسنے اودے ''مجہول الاسم'' پاننگ، دا کتاب نا نسخہ شوراوک اوغانستان آن ضلع چاغی نا حضرت بلانوش نا خاہوت ءِ دوتما۔ دا کتاب اٹی اسہ جاگہ اس بزرگ شے میچڑ نا پن ہم بریک۔ پارہ کہ میچڑ حضرت بلانوش بابا نا خاہوت آن ئس۔ اصل پن تے سا اف۔ گونڈ داکہ دا کتاب اٹی دوشہ نا ہدہ اس ہم نوشتہ ءِ۔ داکان بیدس شے سائل، شے سہراب جان، سلطان اویس قرنی و پین بزرگ آ تا مزارک مرجع خلائق ءُ۔ ہرافتیان گڑاس ہمسائے ملک اوغانستان آن بسنو۔ او تینا علم وحکمت نا سوب آن اینو اسکان مخلوق نا است آ تیٹی زندہ ءُ۔

براہوئی ادب نا ارٹمیکو دور انا شاعر آ تیٹی بلونا شاعری ہم بھاز پنی ءِ۔ بلوشاعر نا مثنوی ماہ گل براہوئی ادب اٹی بھلو اہمیت اس تخک۔ بلوشاعر احمدوال چاغی نا خلق بٹو نا بندغ اس ئس۔ اونا دا مثنوی آن معلوم مریک کہ ماہ گل ہژدہ میکو کرن اٹی ضلع چاغی ٹی ودی مس۔ سعودی عرب و قطر ملک انا شیخک شاندار ءُ میسیت جوڑ کرینو۔ ہندن نومبر او دسمبر نا سیزن اٹی ہر سال عرب ملک انا شیخک داڑے چنڑز انا شکار کن بریرہ۔

سیل و چکر

زیبا غا مکران

(17)

کوہ مراد وذگری مسئلہ:۔

تربت شار آن منہ کلومیٹر نا مُری آ اسہ بھاز بھلوَمش اسے، دادے کوہ مراد پارہ۔ ہراڑا ہنگ کن اسہ بھلو آ ہن نا درگہ اسے آن گدرینگوئی تمک۔ ہرانا تہٹی اسہ چکو و لے خاص ءُ آبادی اسے، خاص وڑاٹ ذکر خانہ آ تیٹی ذکر اکن جتا ءُ گڑ دءُ لائن اسیٹی جا گہ و مَش نا چوٹول نا مون آ اسہ خَلی ءُ میدان اسیٹی چار ما کنڈ آ پند اٹ ہنوک آ بندغ آ تیکن کسر جوڑ کنتگا نے۔

داڑے ہنگ کن انتظامی کمیٹی آن مُست آن موکل ہلنگ:۔

داسہ نم سوچ خلنگ اٹی اُرے کہ داخاص انگا آبادی دناءِ۔ وداوڑا نا عبادت کروک آ ک دیرءُ۔ و او امر ءُ عبادت اسے ہرا داڑے مریک، و ہرادے تیٹی داذکر و فکرانا عبادت داڑے مریک؟ تو داچ آ ہیت آ تا اسہ گونڈ ءُ جاچ اسیٹی ورندی ءِ ایتوہ۔ دا آبادی ہم دا جا گہ ناجئ آ بلوچ آ ک ءُ ہرا فک ''ذگری'' پا ننگرہ۔ دافتا آبادی ضلع کیچ اٹی خاص وڑ اٹ و مکران ناپتڑی علاقہ غا تیٹی لس وڑاٹ اسہ بھاز کم کیچ اسے تون آ باد ءِ۔ کوہ مراد ذگری فرقہ نا خوک آ بھاز شرفدار ءُ جا گہ اسے۔ ہراڑے ہر سال ہراڑے کہ ذگری نرینہ و نیاڑی اس ارے، او مذہبی فرض اکن تینا خاص انگا وڑانا عبادت و ذکر اکن روچ نا گڈ یکو دے تیٹی داڑے بریک۔ و روچ نا 27 تاریخ آ اسہ خاص ءُ مذہبی دود اسینا وڑ اٹ داڑے اڈ تننگک۔ وولدا روچ نا 28 آ داڑے بروک آ قافلہ غاک پدی کارہ۔ روچ ٹی دافتا داڑے ہنگ ''عمرہ کننگ'' پا ننگک۔ وخت اس کہ کوہ مراد آ ''تینا حج'' ءِ کیرہ، ہراٹی طواف و ایلو عبادت آ ک ہم ارے۔

ذگری فرقہ نا بنائی وخت یا نزدہ میکو کرن ءِ و ذگریک ہرادے منرہ او ''ملا محمد انکی'' ءِ۔ ذگری تا پا ننگ نا رداٹ ذگری تا بھلا ''ملا محمد ناظہور اٹک اٹی کا مرہ نا مَش تیا مس۔ واو ''نور'' اسے۔ اوفتا پا ننگ نا رداٹ ملا محمد انکی پنجا سال دا دنیا ٹی مس، ولدا چل سال ''دنیا نا چکر'' ءِ کرسا کرے۔ و گڈ یکو دہ سال ءِ ''کوہ مراد'' (تربت) اٹی گدر یفے۔ ذگری ہرا فتے تاریخ اٹی ''ڈاکی'' یا ''داعی'' نا پین اٹ ہم درست کنتگک۔ و لے ''ذگری'' لوز انا رداٹ اوفتا درستی راستی نماز نا مقابلہ ٹی اوفتا ذکر کننگ ءِ۔ دا فک نماز خوانپسہ بلکن ذکر کیرہ۔ حج بیت اللہ (مکہ مکرمہ) غا ہم ہنپسہ بلکن کوہ مراد (تربت) اٹی او فک حج بیت اللہ نا وڑاٹ عبادت ءِ اڈا بترہ۔ روچہ ٹی روچہ ہم توپسہ۔ بلکن دا فک ذی الحجہ نا 10 انا دے انا روچہ غان بیدس ہندا دے تیٹی روچہ تو رہ۔ دا فک سہور ہم کپسہ۔

تاریخ مکران نا رداٹ ہراتم مکران آ بلیدی تا حکومت کُس تو ہمو وخت انا حکومت نا کماش ملا محمد انکی نا مکران آ بننگ و داڑے ذگری نا تبلیغ ءِ کرے۔ ہراڑان پد داڑے ذگری فرقہ ودی مس۔ مراد لچکی ہرا کہ بلیدی تا حکومت اٹی وزیرئس او جم و جوش اٹ ملا محمد انکی نا دین انا تبلیغ ءِ کرے۔ و مخلوق ذگری مرسا کرے۔ بلیدی تون اوار مُلک و ولدا لچکی حکومت آ ک دا دین آن اثر ہلکر۔ و دادے قبول کرسا کریر۔ کرار کرار آ ذگری تا اثر مچ آ مکران اٹی بھاز زیات مرسا کرے، تو او فک مسلمان تے تنگ کننگ بنا کریر۔ جنگ و جھیڑہ غاک مسر۔ مکران نا دا خاص انگا حالیت آ ک داجا گہ نا مسلمان تا کمک اٹ قلات نا خان نصیر خان اول اسکان سر مسر۔ او تینا عالم آ تا کمیٹی نا دیوان اٹی ذگری مسئلہ نا رداٹ شریعتی بشخ آ تا رد اٹ سلاہ سوج کرے، ہراڑان پد دا پا ننگا کہ ذگریک مرتد ءُ و اوفتا ایسری المی ءِ۔ ہندا سوب آن خان نصیر خان اول مکران آ پدے دو فوج کشی کرے۔ و تینا فوج آ تے پنجگور تربت و پتڑی علاقہ غا تیٹی مون تس و او فتے پنت و شون کرے کہ اگہ ذگریک مسلمان منتگ نا دعوت ءِ منپس تو او فتے کسفنگے۔ دن دا حکم آن پد ذگری تا بھلو کچ اس کسفیر۔ او فتا کتاب آ تے زیان کنتگا و ریکارڈ انت گڑ اس ئس اودے پٹفنگا۔ او فتا مچ آ مذہبی دود آ تیا بندش خلنگا و او فتیا نظر تخنگا۔

داچ آ عمل آن پد ذگری تا پد اٹ ہچ ءُ طاقت اس مفتنگ نا سوب آن او فک کرار کرار نزور آن نزور مرسا کریر۔ مچ آ مکران اٹی اسہ نزور ءُ حال اسیٹی ءُ۔

.....انجینئر جمیل احمد کرد

بلوچستان اٹی انگریز آ تا بننگ و قلات نا خان تا حکومت نا نزوری نا سوب آن ذگری تے ولدا مذہبی دود آ تا موکل ملا۔ ہراڑان او فک اسہ وار ولدا ہندا کوہ مراد نا دارہ ایرہ اٹ آبادمرسا کریر۔

تربت اٹی ذگریک جئ آ بلوچ آبادی ٹی منتگ نا سوب آن لس وڑ انا بندغ آ تیان جتا افس۔ بلوچی زبان و کرن آ تیان اسہ علاقہ منتگ نا سوب آن لس بلوچ آ ک اوفتون جوانی اٹ پیش بریرہ و ذگری تے دا ہیت اٹی ہچ ءُ اُست خواہی اس اف کہ او فتے مسلمان پا ننگے یا ذگری۔

مولانا عبدالحق بلوچ صاحب ذگری تا رد اٹ ہرا کتاب ''ذکری مسئلہ'' ءِ نوشتہ کرے۔ اوٹی ذگری تا رداٹ بھاز آ خاص آ معلومداری تے تسنے۔ ای ہم تربت شار اٹی ذگری تا ذکر ءِ اسہ خاص ءُ سوب اسیٹ کتوٹ۔ بلکن داچ آ ہیت آ ک نے ضلع کیچ انا تاریخ و ذگری تا رداٹ خاص آ معلومداری تسکان سر منتگ کن کریٹ۔ نم ہراتم داڑے سیل و چکر کن بریرے تو کوہ مراد آ ضرور ہنو۔ یقین اٹ داڑے ہنگ آن نے اسہ جتا ءُ حیران کروک ءُ آزمونده اس مرو۔

تربت لٹریری فیسٹیول:۔

مولانا عبدالحق بلوچ صاحب نا اُرانا چا ءِ کننگ آن پد ڈاکٹر حیات بلوچ صاحب و صبغت اللہ بلوچ صاحب آن موکل کرین۔ نیاڑی تے ہر فنگ کن تینا گاڈی ءِ اُرا ٹی دریٹ۔ او فتے ہر فیٹ وارادہ ہندا مس کہ گوادر شار اکن راہی مرین ہرا کہ دا جا گہ غان ہچ مف 180 کلومیٹر نا مُری آ ٹے۔ پرویز بلوچ صاحب تربت شار آن پیش تمنگ کن تینا گاڈی ٹی ننے کسر ءِ نشان تننگ اٹی ئس۔ شار آن پیش تما سڑک آ و اسہ بھلو دکان اسے آ گاڈی ءِ سلفے۔ و دکان اٹی ہنا جٹ و دم اسے آن پد اسہ بھلو پلاسٹک نا لوت اسے تون پیشن بس۔ و دا بھلا لوت کہ ہرا ٹی کنوئی آ گڑا ک ئسر کنے تس تے، و پارے کہ دا فک چنا تیکن ءُ۔۔ ای مچے شکی ڈول مسٹ کہ کنا سوب آن اودے پدے دو خوچہ کروئی تمنگ اٹی ءِ۔ و ہراتم آن نن تربت اٹی ئسن او سیخا غا نبار کن تون اوار ءِ۔ سخت و خلوص اسہ ہندن ءُ گڑا سے کہ ہرانا بدل اسہ چکو ''منتواری'' نا سادہ غا لوز آن ہچ ءُ وڑ اسے ٹی منتگ کپک، و لے اخلاقی خواہنداری نا وڑاٹ ای پرویز بلوچ صاحب نا بھاز منت ءِ ہر فیٹ، و اسہ وار ولدا نن شار آن پیش تموک آ سڑک آ گاڈی ءِ شاغان۔ مچے مون آ ہنا سن کہ سڑک نا راستیکو پارہ غا اسہ میدان اسیٹی بھاز آ گاڈی و موٹر سائیکل آ ک خنتگار۔ دا پارک آ نبار ءُ جا گہ اس خنتگا کہ، وخت اس کہ دا پارک انا پد آن اسہ میدان اسینا بھلو بشخ اسے آ ٹینٹ آ ک لگوک ئسر۔ مچے خوک ہنان تو مخلوق نا بھلو کچ اس خنان۔ یاسین بلوچ نا اُرا ٹی مہمانی نا وخت آ او کنے تربت شار اٹی لگوک آ ہندا لٹریری فیسٹیول نا پاریس وای ہموو خت آ پین خوش مسٹ ہراتم کہ کنے خبر تما کہ داچ آ بندوبست آ ک و مخلوق نا رش ہندا لٹریری فیسٹیول نا ءِ۔ ای بے اختیاری ٹی گاڈی ءِ ہمو پارہ غا دریٹ و ہموڑے گاڈی ءِ سلفیٹ۔ نیاڑیک تو کن تون فیسٹیول اٹی بننگ کن تیار متوس او ہموڑے گاڈی ٹی تو لنگ نا پاریر۔ ای بھاز بے قراری ٹی ہموڑے سر مسٹ۔ و تین تون تینا بھلا مار احمد کارزان صاحب ءِ ہر فیٹ و فیسٹیول اٹی نن ا راستیکو پارہ غا درزن نا کچ اسٹال لگوک ئسر۔ ہراڑے جئ آبادی نا زیبا انگا چس آ ک جئ آ وڑاٹ جوڑ کروک آ گڑا ک ہم خنتگارہ۔ مکران و بلوچستان نا راج انا رسم و رواج، دود و رہینگ ءِ جئ آ ازمکار آ ک بھاز کسبکاری و زیبائی اٹ تینا گڑا تیٹی نشان تسوسر، ہرا فتیٹی دُوانا فوٹو (پینٹنگ) آ ک ہم اوار ئسر۔ دا اسٹال آ ک بھاز بیدار ئسر۔ ای تو اسہ اسہ گڑا ءِ سیل کننگ اٹی لگاٹ۔ ضلع کیچ انا مخلوق اخہ در ذہین و لائخ ءِ، دانا اندازہ ءِ تو نم وختی نا گپ و تران تیان جوان وڑاٹ خلنگ کرورے۔ و لے دا سہ دا جتا انگا کاریم تے ہرسا ای پین ہم دا قدرت نا تروک آ لائخی تیا حیران مست۔ مچ آ دُوانا فوٹو (پینٹنگ) و گڑا تا جئ وڑاٹ نرخ آ ک ہم نوشتہ ئسر۔ دا گڑا ک جتا منتگ آن بیدس بھاز کم نرخ ئسرہ۔

دا اسٹال آ تیٹی گم ئسٹ کہ مون آ اسٹال آ ک کتاب آ تا ئسر، فیسٹیول نا بست و بند کروک آ ک چنکا بھلا کتاب آ تا جا گہ و ادارہ غا تون رابطہ کرسا جوان ءُ سر حال آ تیا کتاب ایسوئسر۔ کنا دوست بروک آ شوق منتگ نا سوب آن داڑے کنا بھلو وخت اس گدرینگا۔ داڑے دا اسٹال آ تیا کنوئی آ گڑا تا اسٹال ہم ئسر۔ ہرا کان گرج انا ہر گڑا دوئی منتگ کریکہ۔ دا تو راستیکو پارہ نا اسٹال آ ک ئسر۔ وخت اس کہ چپکو پارہ غا اسہ بھاز بھلو جا گہ اسیٹی بست و بند آ ک ئسر۔ اوٹی ہناٹ تو خبر تما کہ لٹریری فیسٹیول نا دا بشخ اٹی باقاعدہ اسہ بھلو اسٹیج اس خلنگا سُس۔ ساؤنڈ سسٹم و اسٹیج نا مون آ فیسٹیول اٹی بروک آ سد آ بندغ آ تیکن کرسیک تخوک ئسر۔

(برجاءِ)

.....یوسفی بلوچ

آدینک

شاعرنا خمیر امرءِ مش اسے آن ہر فنگانے.....؟

.....گڈیکوبشخ

''نن تہارءِ شارا سے ٹی زندہ ان''، لطیفی نا شاعری نا اولیکو کتا ب ءِ، اومیت ءِ کہ دا براہوئی زبان وادب کن اسہ بھلو مڈی اس جوڑ مروءِ۔ گوکہ اینو گپہ براہوئی ادب اٹی غزل نا جاگہ غاظم انا ہاٹی ٹی شاعری گیشتر منتگ ءِ۔ ورناک گیشتر نظم نوشتہ کنگ ءُ، دانا چندی ادبی سوب آک منتگ کرور، دن کہ نظم انا ہاٹی، نظم انا ڈغار آتینا خیال آتے بھاز جوان وڑاٹ بیان کنگ، غزل آنبار داٹی پابندی مفتنگ، خاص وڑاٹ نظم انا ہاٹی ٹی مزاحمتی، رزمیہ وانقلابی شاعری وفکروخیال ءِ گچین وڑاٹ بیان کنگ، و لے لطیفی تینا فکروخیال انا بیان کنگ کن غزل نا انتخاب ءِ کیک۔ او اسہ غزل گو شاعر اسے، اونا کتاب اٹی بیرہ اسہ نظم اسے آن بیدس ایلو مچ آ کتاب غزل نا ءِ۔ لطیفی غزل نا میدان اٹی فکروخیال نا بلی دد یفک۔ ولدا اونا غزل پانگ نا انداز بھاز سادہ و عام فہم ءِ، ہراڑان اونا شاعری ءِ بیرہ شاعر و ادیب آک آخا بلکن لس بندغ وادب و کتاب دوست ہم خوانگ کیک۔ پہہ منتگ کیک۔ اوڑان راہشونی دوئی کننگ کیک۔ ایلو دا کہ ہندن انگا تخلیق وادب، ادبی مڈی جوڑ منتگ و بروک آ پیڑی تسکان سفر کنگ نا کمال تنگ۔ لطیفی نا لوز آتے ردو بند تننگ وردیف قافیہ نا انتخاب آن لس بندغ ہم اونا فکروخیال ءِ زوسرپند مریک نئے بیرہ سرپند مریک بلکن اوڑان ادبی چاشنی وچس مزہ بلیک۔ کنا خیال پاہک کہ گچین آ وبیدار مغز آ رائٹر نا کمال ہم ہندا مریک کہ اونا نوشت ءِ چاہے او نظم مرے یا نثر لس بندغ ہم خوانگ کے، لس بندغ ہم سرپند منتگ کے۔

لطیفی نا کتاب ''نن تہارءُ شارا سے ٹی زندہ اُن'' ءِ خوانگ آن دا معلوم مریک کہ او نوشتہ کنگ ولکھنگ نا ٹیکنیک آن بھاز جوان پہہ ءِ۔

دن کہ او تینا اسہ غزل اسیٹی پاہک کہ:

دشت اٹی نن لیلڈے لاڈے لڈے
خلکنک گودی گدان ءِ مخفین
چئے کرینک بزگل ءِ کچ کچ کرین
نن لطیفی نا شوان ءِ مخفین

داسہ دا شاعری ٹی بزگل ءِ چئے و کچ کچ کننگ نا ہیت امر زیبائی اٹ استعمال کنگانے۔ داٹی ہراسہ پس منظر اٹی شاعری کنگانے او بھاز گچین ءِ ہندا شاعرنا کمال وجوان انگا شاعری نا جوانی مریک۔

اسہ پین غزل اسیٹی او پاہک کہ:

ژدغ اُن نن، نن برانن ٹکر اُن
جاگہ غاقُفن سرانن ٹکر اُن
نقشہ ءِ دو آتخانن زندا اُن
غوراٹی او دے ہرانن ٹکر اُن

دن کہ ای مون اٹ نوشتہ کریٹ کہ لطیفی نئے بیرہ غزل گو شاعر اسے بلکن اونا شاعر ی نا اسلوب عام فہم ءِ او تینا است انا جوزہ غاتے، فکروخیال آتے آسان لوز آتیٹ شاعری نا زبان تر ساہنانے۔

اسہ جاگہ اس تینا غزل اسیٹی پاہک کہ:

خبر تمھو امر تکّا ننے کس
درے زوخن تیا ڈکّا ننے کس
کچاری ئس نا گپّ آک ئسر
خنا تو لوک دن چکّا ننے کس

ہندن اونا شاعری نا اسہ پین رنگ اس:

خلپہ چپ ڈوک ننے
اے خواری پوک ننے
ڈکا تینے پاش متو
ریفے ولدا نوک ننے
فکرءِ برجا کین ببو
تو پس دا پاہوک ننے

لطیفی نا شاعری نا اسہ پین گچین ءُرنگ اس:

دسک اٹ تینا موغن با ءِ
پاسہ تو نن پرغن با ءِ
ہیت اس کینہ بد دیسہ نی
کلف اس چاوہ شاغن با ءِ

اومیت ءِ کہ لطیف شہزاد لطیفی نا شاعری نا دا کتاب خوانوک آتے ہم خوش بروءِ۔ دن کہ ای مون اٹ پاریٹ کہ اونا دا کتاب براہوئی شاعری نا ایلو چندی کتاب آتیانبار براہوئی ادب نا مڈی و میرات اس مروءِ۔ و براہوئی ادب ءِ ادبی رنگ و چاشنی آن خسنگ کروءِ۔

(یاتی: دا اظہار خیال لطیف شہزاد لطیفی نا کتاب ''نن تہارءُ شارا سے ٹی زندہ اُن'' اٹی اوار کننگ کن نوشتہ کنگا سس ولے سوب اسے آن (ہرا کہ کنے خبراف) آماچ ادبی دیوان نا کالخواک دادے کتاب اٹی اوار کتوس، تو دا ہفتئی تلار اٹی چھاپ کننگ کن مون تننگا: یوسفی)

پٹ و پول

79

''اصطلاحات نثر''

دا بشخ اٹی نثر انا ہموا صطلاح یا خاص وَڑاٹ ہمولوز آک ہرا کہ ہرا دب اٹی مدام بکار بریرہ، اوفتا درستی راستی نا اسہ کوشست اس کنگانے۔ دا درستی راستی ٹی نثر انا صنف واوڑتون گنڈوک ایلو اصطلاح تنون اوار اوار افسانوی وغیر افسانوی ادب ہم اوڑ دہ کنگو ءِ۔ ادب نا پڑ آ ہرا ادبی نظریہ غاک ارير، اوفتے ایلو بشخ اٹی درستی راستی کننگ۔

(غفور جان ساسولی)

.....غفور جان ساسولی

Ideal Spectator:

ادبی اصطلاح ٹی ہمو بندغ ہرا ساڑی وخت انا واقعہ غاتے اسہ جوان ءُنظرا سے ٹی بُنگ نا کوشست کیک۔ دا ہمو گچین آ نظر مریک، ہرا دے گچینی جوان لگک۔ وخت اتون اوار اوار او ہرا سہ گڑا ءِ تین کن اسہ نعمت اس تنگ، و اوڑتون تینا تعلقداری ءِ سوگو تنخ۔ آئیڈیل اسپیکٹڈ ڈرامہ فلم و تھیٹر نا اصطلاح کن ہم بکار بریک۔ دا اسہ بے مٹ ءُتماشائی اسے نا تصور اسے ہم درشان کیک، ہرانا مطلب تماشائی سے نا کالبند و اسکرین آ ساڑی فوٹو وا ونا خو وخصلت نا نیام اٹ خاص ءِ خڑکی یا تعلق اس پاش کیک۔

لوح/امون پنہ:۔(Title Page)

لوح، عربی لوز اسے ہرانا لغوی معنہ لکھنگ نا تختی ءِ۔ اصطلاح نا رداٹ کتاب یا مقالہ اسے نا ہموا ولیکو پنہ Title page ہراڑے چشخ و نگار کنگانے، اودے لوح پانگ نک، لس وڑاٹ ہندا ولیکو پنہ غا کتاب و نوشتوک نا پن ہم ساڑی مریک۔

قیاسِ تصحیح:۔ تحقیق و تدوین نا اصطلاح ٹی اگہ وخت اس اسہ متن اس رد درج مریک، تو اودے درست کنگ کن کساس اسے نا بنداوآ اندازہ خلسا سہی کننگ، ہرا ''قیاس تصحیح'' پانگ۔

مادرِ علمی:۔(Alma Mater)

Alma Mater لاطینی زبان نا لوز اسے، ہرانا لغوی معنہ ''سخا کروک آ لمہ'' ءِ۔ بڑز Mater لاطینی لوز ہرا انگریزی نا Mother کن بریک، و ہرانا فارسی ''مادر'' اصطلاح ٹی مون آ لسنے۔

ہندن ''مادر'' فارسی آن ایلو زبان تینٹی تعریف کنگانے، "Alma Mater" تینا بنائی معنہ غاتیٹی Generous Person (سخا کروک آ بندغ) Noursher بھلن کروک آ، Fostering ولفوک آ، و Kind مہربان، یعنی مہروان آ لمہ کن کاریم اٹ اتنگانے۔

اصطلاح نا رد اٹ Alma Mater جامعہ سے کن کاریم اٹ اتنگ۔

ہمو جامعہ University ہرا تینا وجود اٹ اسہ مہروان علمہ اسے آنبار اہمیت تنخ، و ہرا سخاٹی بے مٹ ءِ۔ دا ہمولمہ ءِ ہرا تینا اولیادنا ہروڑاٹ خیال ءِ تنخ، اودے بھلن کیک، اوڑا تینا ساہ ءِ ندر کیک، اودے پام تر سا شوندار کیک، و اونا تعلیم و تربیت اٹی بچ ءُ کمبوتی اس سلیک۔ امر کہ مرے اخیر اودے نت تیا سلفلک۔

نوشتانک

مکتبہ درخانی، بلوچ آتا دیوبند

مکتبہ درخانی بلوچ و بلوچستان نا دیوبندءِ۔ داخس دا علمی، ادبی و مذہبی پڑ آ کاریم کریئے، اگہ نن اوفتا چاچ وکساس ءِ کین، گڑا دا راستکی و گواچنی تیتٹ نا مون آ بلسم آنبار بریک کہ دا پنی آ مکتبہ و درسگاہ براہوئی و بلوچی زبان تے کن اخس کاریم کریئے، تو گڑا اونا کاریمک و کڑدستا کڑزرہ۔

''درخان'' ڈھاڈرسی نا اسہ چنکو خلق اسے نا پن ءِ، ہندا خلق اٹی 1883ء ٹی مولانا فاضل درخانی اسہ مدرسہ اسے نا بندا وءِ تخا۔ اوڑتون ایلو چندی عالم آتھون اوار مولانا حضور بخش جتوئی ہم سنگت و ہمراہ ئسکہ۔ درخان مولانا فاضل نا باوہ نا پن ئسکہ۔ رندآ اونا کل خاہوت تینا پن تیٹی درخانی نا لوز ءِ شاغار۔ و تینے درخانی پاریر۔ ایہن اوفتا قبیلہ رئیسانی ءِ۔ وداخلق دن کہ اوفتا باوہ نا پن آئس، گڑا مدرسہ نا پن ءِ ہم مکتبہ درخانی تخار۔

دامدرسہ درہ بولان آن خڑک ءِ، ہندا سوب آن داڑے بلوچ آتھون اوار اوغان و سندھیک ہم خوانارہ۔ انتئے کہ دا اسہ علمی و ادبی ءُ جاگہ اس ئس۔ بلوچی و براہوئی زبان ءِ مون آ دنگ کن، یاد اپان کہ اوفتے نوشت نا پڑ آ تنگ کن دانا اسہ بھاز بھلوکڑد اس ئسکہ۔ دا بلوچی و براہوئی زبان نا نوشت نا بندات پاتنگ۔ دا بنداوی وڑ اٹ اسہ دینی ءُ مدرسہ اس ئس، گڑا عربی و فارسی دانا علمی زبان ئسکہ۔ وخت اس کہ داڑے تینا لمئی زبان براہوئی و بلوچی ءِ ہم درس و تدریس نا بنج جوڑ کنگا۔ ای تو پاوہ کہ دا اولیکو علمی و ادبی ادارہ ئسکہ کہ او براہوئی و بلوچی نا زی آ کاریم کرے و ہڑتوم آ زبان تیٹ تینا کتاب آتے مون آ ایس۔ واوفتے چاگڑد وراج اٹ شینک و تالان کرے۔

مکتبہ درخانی نا بنداوی کاریم مذہب نا بابت ئس، واودینی مدرسہ اس ئس، ولے او زبان و ادب آ ہم بھلو کاریم اس کرے، ہرانا مثال تاریخ اٹ ملپک۔ او زمانہ ٹی شرک و بدعت نا دور ئسکہ، مخلوق اٹ جاہلی ئسکہ، واوتو ہم پرستی نا گواچی ئسرہ، ہندا کل گڑاتے وخت اس مولانا محمد فاضل خنا، گڑا او تینا مخ ءِ تھے، تینا ہم خیال آتا اسہ کڑدہ اس جوڑ کرے، واوفک اُرا اُرا غا ہنار، تینا بلوچ راج ءِ سر پدی تسر۔ اوفتے پاریر کہ نم است انگا اللہ و محمد رسول اللہ تون مہر و مریبت تخو۔ تینا پنج وخت نا نماز آتا پابندی ءِ کبو۔ اوفتے خوانبو۔ پیر پرستی آن توبہ کبو۔ و بدرتا گواچی مفبو۔ داہیت آتے او بیرہ با اٹ پاتوس، بلکن تینا نوشت آتیٹی دا گڑا ءِ ایسر۔ داکان مست ہم دین انا تبلیغ کروک بھاز مرو، ولے دین انا تبلیغ ءِ نوشت اٹ و تینا جندانا لمئی بولی تیٹی درستی راستی کرفنگ نا دستار مکتبہ درخانی نا کاٹم آ تحنگ۔ اوفتا داپنت و پرمان آک چاگڑد اٹ اثر تخار، و بندغ آک مدرسہ نا پارہ غا بسر۔ داخلہ بلکر، و تینا خوانگ ءِ بنا کریر۔ و ہموکان بھلو بھلو پنی ءُ عالم پیش تمار۔ و تینا بلوچ راج انا راہشونی کن کاریم ءِ بنا کریر۔

مدرسہ نا جوڑ منگ آن ہلیس 1947ء اسکان، یک سد و بیست آن زیات طالب مکتبہ درخانی آن فارغ التحصیل مسر۔ و سند بلکر۔ اوکان پدا و بلوچستان اٹ تالان مسر، ہر ہند و جاگہ غا خوانفنگ نا بناءِ کریر۔ ہندا فتیٹی مولوی محمد عارف، مولوی محمد، ملا عثمان، ملا یوسف اسک اوار ئسر۔ دا بدانگا رسم و رواج آتا نا جوڑی ءِ کٹفیر۔ و زالبول آتے ہم پنت و پرمان تسر۔ کہ اوفک شرمند و پڑدہ ٹی مریر۔ اوفتیٹی چاہنداری اس بس ہمو وخت آ پیہن انگا برخہ رواج ہلک۔

وخت اس کہ 1839ء اٹ انگریز فرنگی قلات آ جلہو کرے، و بھاز آ معاملہ غا تے تینا دوٹی ہلک، ہر پارہ غا او تینا ہُلی تے ددیفیر، اوفتا مول و مراد ہندائس کہ ہر کس نا ملی و مزغ اٹ نا راج مرے، اوفک عیسائیت نا تبلیغ اٹ لگار، و ہندا تکار کہ بلوچستان نا بندغ و باتیک سادہ ءُ، اوفتے نن زوت تینا پارہ غا اتینہ، و اوفتے عیسائی جوڑ کینہ، و داڑے آخبتی نا حکمرانی و راج مریک۔ اوفتا اسہ بھلو عیسائی مشنری نا سروک اس ئس، کہ پن تے ریورینڈ ٹی جے ایل میئرس، او تینا عیسائی مذہب نا کتاب آتے مون آ ایس۔ او نا مسخت دائس کہ لس بندغ کنا کتاب ءِ خوانے، تینا مسلمانی ءِ اِلے۔ و عیسائی مرے۔

1905ء اٹی انگریز مشینری عیسائیت نا تبلیغ کن تینا مقدس انگا کتاب انجیل نا بابت ''یوحنا'' و او نا ایلو باب آتا مٹ ءِ بلوچی و براہوئی ٹی کریر۔ و اوفتے مفت بشخار۔ تا کہ بلوچ آک دافتے خوانر عیسائی جوڑ مریر۔ ولے اوفتا مون اٹی مکتبہ درخانی نا دلیر و بہادر انگا عالم آک تینا کتاب آتے راہشونک مچھ، نرمک، سفید مری، سنی شوران، گاجان، شال و ایلو علاقہ غا تیٹی تینا علمی، ادبی دینی و زبان دوستی نا بابت کاریم تے برجا تخار۔ شرک و بدعت، توہم پرستی،

.....واجہ لطیف الملک بادینی بلوچ
چیئرمین بلوچی پٹ و پولی لبزانکی گل نوشکے بلوچستان

مون آ ایسر۔ عربی و فارسی نا کتاب آتا مٹ آتے تینا بلوچ راج انا شہدا انگا زبان بلوچی و براہوئی ٹی کریر۔ و دا فتے تینا بندغ آتے تسر۔ اوکان پد عیسائی مشنری بے سہب و نامراد مس۔ و تینا کاریم اٹ سہب مند متو۔ و دا نن کن اسہ گمر و ناز انا ہیت اسے کہ بلوچستان نا اسہ بلوچ اس ہم عیسائی متو۔ نن داڑے دا پانگ خوانہ کہ بلوچ راج ءِ سلام ءِ کہ او کرن آتیان بدر راج ءِ دا وار تتنے کہ او او دے تینا دوانا کیرغ آن کے، داسکان بلوچ راج بھاز انگا ویل آتا گوچی ءِ، ولے او داکل ءِ سگسا تینا مزل کن راہی روان ءِ۔

مکتبہ درخانی ءِ دا شرف دوئی ءِ کہ او قرآن پاک نا مٹ ءِ براہوئی و بلوچی ہڑتوم آ زبان تیٹی اسہ وخت آبنا کرے واسہ وخت آشینک کرے۔ دا رداٹ براہوئی زبان اٹ قرآن نا مٹ کنگ نا شرفمندی ءِ مولانا محمد عمر دین پوری، و بلوچی ٹی مولانا حضور بخش جتوئی دوئی کرے۔ دا بہادر و دلیر انگا عالم آتا کاروکڑ دا ئسل ہچ تاریخ اٹ گیرام مفک۔ بلوچی زبان نا شوندار ی کن مولانا حضور بخش جتوئی و براہوئی زبان نا شوندار ی کن مولانا محمد عمر دین پوری نا جہد ستا کڑزک۔

مکتبہ درخانی ہزار نا کچ کتاب شینک کرینے۔ اوفتیٹی براہوئی و بلوچی ٹی شینک مروک کتاب آتا کچ زیات ءِ۔ داکان بیدس منہ کتاب اس فارسی و عربی ٹی ہم ارپر۔

دا پاوکہ مکتبہ درخانی نا زبان براہوئی و بلوچی مسنے، و دا ہیت تینا جاگہ غا پک ءِ، و نا بھاز آ خوانندہ غاک بیدس پٹ و پول آن ہیت کیرہ، کس اس بلوچی نوشتہ کیک او پاہک کہ مکتبہ درخانی بیرہ بلوچی ٹی کاریم کرینے، واگہ کس اس براہوئی ٹی نوشتہ کیک او پاہک کہ مکتبہ درخانی بیرہ براہوئی زبان اٹ کاریم کرینے، ولے دا ہیت آک سٹی ءُ، و راستکی آن چپ ءُ۔ اصل ہیت دادے کہ مکتبہ درخانی براہوئی و بلوچی ہڑتوم آ زبان تیٹی کاریم کرینے، او ٹی بدر زبان تا طالب آک ہم خوانانو۔ دا پوسکن انگا دور ءِ کس کس ءِ ریفنگ کپک۔

6 میکو پنہ غا برجاء

غزل

حضرت شاہین

براہوئی بلوچی عجب زیب کیک
دا لمئی آ بولی عجب زیب کیک

خلین مش تیٹی نن پھلی گدان اس
کینک کرنوشتی عجب زیب کیک

مرے بزگل نا کہ رنداٹ شوان ہم
خلے جل تیٹ بینسری عجب زیب کیک

دا کلی او ہیزک خوا تون اے نسخل
کنین مدروحسی عجب زیب کیک

ثقافت ءِ زندہ تخن حضرت شاہین
کہ دستار و سدری عجب زیب کیک

غزل

اسلم مینگل، ٹیپل

کنا جان زیبدار آ
مرے دید وار آ

کنا خن تا خڑینک آک
وہیرہ دن کتار آ

نا رند اٹ کنا ساہ
ارپر دشمنک ہزار آ

زرس توش کن تون سنگت
خن خن تے خمار آ

کرک روشن نی اینو
کنا زند ءِ تہار آ

مرے نا دید سنگت
برک اسلم نا شار آ

براہوئی زبان ناشاعرادیب آتابرج

عالم عجیبؔ (برج دلو)

.....شاہین بارانزئی

عالم عجیب نا ودی دے (2فروری 1976ء) برج ''دلو'' (Acquarus)، (برج انا ودشت ''21 جنوری آن 19 فروری اِسکان)، حساب اٹی ''یانزدہ میکوبرج''، استار ''زحل'' (Saturn)، دروشم ''خوابڈ''، تَب ''بادی''، ہچی نا حرف آک ''س، ش، ص، ث''، ہندا تَب انا ایلو برج آک ''جوزا، میزان''، تَب آن چَپ برج آک ''ثور، اسد، عقرب''، اسہ وڑانا برج آک ''حمل، جدی، قوس، حوت''، بے تعلق برج آک ''سنبلہ، سرطان''، کلید وجود ''پٹ پول، مہر، خذمت''، جم وڑاٹ تَب انا زہم ''ذہین، قلم کار اسے تو لوز آتھون گوازی کروک، ذوق جمالیات''، ودی دے ئی عدد ''2''، مرکب عدد ''31''، لائف پاتھ ''9''، فطری گچین کاری ''ذہنی'' ءِ۔

عالم عجیب نا برج (دلو) نا رداٹ بندغی نا خیرخواہ، جوان ءُ آنجت اسے کن مدام کوشست کروک، حوصلہ مند، ہمتی، مستقل مزاج، خوداعتماد، مستین (ماضی) آسجفوک، تینا زندءِ بدلیفنگ نا خواہندار، امن پسند، زمواری تے پورو کروک، مخالف جنس ءِ چلوک، سنگتی ٹی اسہ آب اس ٹھیفنگ، سنگتی ٹی روحانی ءُ آسراتی سے نا خواہندار، ہروڑاٹ قدردان وایلوفتا جوزہ خاتے قدر تنتگ اونا وصف آتے ٹی ساڑی ءِ۔ اسہ کنڈ آ تینا ذہانت ناسوب آن مخالف جنس انا اُست ءِ چلک، آجوئی پسندی، و چندی جوانی تا خواجہ ارے تو ایلو کنڈ آ بھاز اِنگا جوانی تھون اوار گڑاس نزوری ہم ارے۔ دن کہ زو گیرام کننگ، اسہ وخت اٹی کہی محبت آتا بندی مننگ کیک، دائے۔

عالم عجیبؔ (2فروری 1976ء) نا ودی دے ئی عدد ''2'' ءِ۔ نومرالوجی نا چاہوک آک پارہ کہ ہرکس نا ودی دے ئی عدد ''2'' مس تو دا بندغ مہربان، کمکار مریک۔ اونا لہجہ ٹی شائستگی مریک اوتینا فرض ءِ جوان چاہک، بے باوری آحالیت آتا نمائندگی ءِ کیک۔ برام آن پدتینا کارو نومرالوجسٹ آک داہم پارہ کہ ودی دے ئی عدد ''2'' والا بندغ برام آن مُست یا برام کپتنگ نا وڑ اٹی رومانوی ویل آتا کڑد اٹی پین گچینی اتنگ کیک۔ گواچی مننگ کیک۔ مہر و مریبت نا بابت بھلو ڈکھ خنک۔ اردو نا بھلا ادیب مولوی عبدالحق، اردو نا پنی افسانہ نگار سعادت حسین منٹو، اردو نا پنی آ ادیب احمد ندیم قاسمی و مسکوہی ڈکٹیٹر جنرل پرویز مشرف نا ودی دے ئی عدد ہم ''2'' ءِ۔

عالم عجیب نا لائف پاتھ عدد ''9'' ءِ:

(2+2+1+9+7+6=27-2+7=9)

دا لائف پاتھ عدد انسان دوست عدد اسے۔ داڑکن پنت وشون ہمدردی ہیل کننگ ءِ۔ دا عدد والا بندغ تخلیق کاری ٹی سرسہی دوئی کننگ کیک۔ دانا کلیدی لوز آک ہمدردی، انسان دوست، رومانٹک، ڈرامائی، تخلیق کار، مقناطیسی کشش ءُ۔ دا عدد والا تے کن ہروڑانا گیگ آک ساڑی ءُ۔ داسوب آن کہ عدد ''9'' مچ آ عدد آتے تینا تہٹی ڈکوک تنخوک ءِ۔ دا زندگانی ءِ ہر انسان کن آسان جوڑ کیک۔ دا عدد نا منفی پالو دادے کہ بے صبر مریک۔ کردار آتا چاہنگ اٹی نزور ءِ، ہندا سوب آن مخلوق اودے تینا مقصد آتے کن کاریم اٹ اتنگ کنگ کیک۔ عدد نا چاہوک آتا پانگ ءِ کہ اردو نا پنی آ شاعر فیض احمد فیض، پنی آ شعر پاروک نصرت فتح علی خان نا لائف پاتھ عدد ہم ''9'' ئس۔

عالم عجیب نا فطری گچین کاری ''ذہنی'' ءِ۔ اونا پن نا ذہنی گچین کاری نا خانہ نا حرف آک ''A,L,A,J''، جسمانی گچین کاری نا خانہ ٹی ''M,E,E''، جذباتی گچین کاری نا خانہ ٹی ''I,B'' و وجدانی گچین کاری نا خانہ خالی ءِ۔ ہندا سوب آن اونا فطری گچین کاری ''ذہنی'' ءِ۔ ذہنی اثر والا بندغ آک ہر کاریم اٹی تینا سوچ و سمجھ ءِ کاریم اٹ اتیرہ، ہچ ءُوڑا سے اٹ جذباتی فیصلہ کپسہ۔

☆☆☆☆☆

مکتبہ درخانی، بلوچ آتا دیوبند

.....5میکو پنہ غان برجا

سائنس اسہ کور ءُ بُلی اسے، اوتینا کسر ءِ ہر فینے، وہنگ اٹی ءِ۔ اگہ چنکوخل یاہڈ اس مرے، اودے خنگ تون سائنس اونا عمرو وئی ءِ پاہک، ولے اگہ نن ہیت کینہ گڑاہمو ہیت آتے مون آتین کہ اوفتے ملی ومزغ امنا کے۔ نا پولکار اُراٹی زنڈوک ریسرچ کیک۔ ہندا سوب آن گون تیان پک اس اف۔

مکتبہ درخانی ادب نا بھاز انگا صنف و بشخ آتازی آ کاریم کرینے، و بھاز انگا کتاب آتا مٹ ءِ کرینے۔ اونا کل عالم آک اسیجا کاریم کرینو۔ ننے آنبار بے سخاوت، تعصبی متنو۔ اسٹ ایلو ءِ شیف خلتو۔ بلکہ مہرو مریبت اٹ تینا کاریم ءِ مون آ درینو۔ اوفتے ٹی مُری، تضاد متنے۔ اوتینا اللہ، رسول، مذہب، ادب زبان وراج اتون مہر تنخانو۔ ہندا سوب آن اوفک تینا مسخت و کاریم اٹ سہب مند مسنو۔ دا رد اٹ مولانا حضور بخش جتوئی (کچھی)، مولانا محمد عمر دین پوری (مستونگ/ شہداد کوٹ)، مولانا محمد فاضل درخانی (درخان، ڈھاڈر)، مولانا حاجی نبو جان قلندرانی (چوتو مستونگ)، مولانا عبدالمجید چوتوئی (مستونگ)، و مولانا عبداللہ درخانی (درخان ڈھاڈر) نا بے مٹ انگا کاریمک گیرام مفسہ۔ و ہندا عالم آتا لڑاٹ مولانا عبدالحئی درخانی، مولانا عبدالغفور درخانی، مولانا مراد علی رئیسانی، مولانا عبدالباقی درخانی، مولانا محمد عمر بنگلزئی، مولانا ابوبکر درخانی وگودی تاج بانو کہ او مولانا محمد عمر دینپوری نا مسٹر ءِ، تا پنک اوار ءُ۔ گواچنی وڑ اٹ اگہ ہُنگے تو مکتبہ درخانی نا بلوچ راج اکن اسہ بھلو ٹیکی و سوغات اسے، اونا روشنائی ٹی نن تہارانگا کسر تے پٹان وشوہاز کرین۔ او براہوئی و بلوچی آن بیدس فارسی، سندھی ٹی ہم عالم، زانتکار، شاعر ودی کرینے۔ اونا عظیم انگا کاریم قرآن پاک نا براہوئی و بلوچی ٹی مٹ ءِ۔ و اونا زیات کتاب دین انا بابت اٹ مون آ بسنو۔ مکتبہ درخانی نا بھاز آ کتاب آک نایاب ءُ، اوفتا شوہاز کن گام گیج کنتگے، کہ اوفک مون آ بریر، اگہ کس اتون دا کتاب آک اریر، او اوفتے بلوچ راج انا علم و لوزانک دوست انگا بندغ آتا دوٹی ایتے، تا کہ اوفتا بے مٹ انگا علمی مڈی آن نا پوسکن انگا چین درستی راستی مرے۔ و نا بلوچی و براہوئی لوزانک پین مون آ کا ہے۔ و مکتبہ درخانی نا پن ءِ زندہ تخنگ کن اونا پن اٹ بلوچستان اٹ اسہ بھلو علمی و ادبی ادارہ اس ملنگے، واوٹی بلوچی و براہوئی زبان ءِ مون آ دنگ کن کاریم مرے۔ انتنے کہ وخت انا ننے آن ہر وخت ہندا توار ءِ کہ نن بلوچ آک اسیجا مرین، و تینا زبان براہوئی بلوچی ءِ زندہ تخن، اگہ زبان و دودر بیدہ زندہ سلک، گڑانن ہم زندہ سلنہ، اگہ داگم گار مریرہ، تو نن ہم گم گار مرینہ۔ کنے اومیت ءِ کہ راج اتون مہر و مریبت تنخوک انگا زانتکار آک دا رد اٹ بیدس جوفہ غان، زبان، ادب، دودر بیدہ و راج اکن کاریم کرور۔

عمخوار حیات نا شاعری نا کتاب ''نوکاپ'' اوتان کلچرا کیڈمی نا کنڈ آن شینک مس

جاچ (14)

''بلوچ تاریخ کی قدیم شخصیت''

نواب محمد خان زرکزئی:۔

تاریخ و جنگ انا تین پہ تین بھلو سیالداری اس ارے، جنگ بنا غان اسہ ہندن ءُویل اس خنتگک، ہرانا پانادءِ خالی مورخ کچ کننگ کیک، اوڑان پدخوانوک ہم دانا زباد ءِتالان کننگ کیک۔

ہندو تا کتاب ءِ بھاز آ مذہب آک مستندءُ کتاب اس منپسہ، ولے دا کتاب اٹ جنگ ءِ ویل اس جوڑ کرسا بھلو پن اس تننگانے۔ یونان نا بھلا مورخ آک ہم جنگ ءِتینا ویل اس جوڑ کرینو۔ تاریخ اٹ بریک کہ ٹروجن جنگ آک، ایرانی تھون جنگ کننگ وایشیاء ءِلتاژنگ کون آ سرحال آک یونانی مورخ آتا گچین آ سرحال آک مسنو۔ اوڑان پد یورپ نا تاریخ اٹ صلیبی جنگ انا بھلو اہمیت اسے، عرب آک، ایرانیک، ترک آک ہرا تاریخ آتے نوشتہ کرینو، جنگ انا کچ کل آن ود ءِ۔ بلوچ تاریخی جنگ آتا اگہ پٹ و پول نا کچ ءِ ہُنگے تو سماتمک کہ چندی تاریخ دان تا خواری آن پد ڈاکٹر فاروق بلوچ نا جفاکشی زیات خنتگک۔ بلوچ تاریخ نا ہرا زمغ آتا داستان اودے دولسنے، ہمو داستان تا راستکی تا زنگ آتے تینا علم انا سوآن اڈ آنبار سفا کرینے، اونا اسہ تاریخ اس ہم بیدس پٹ و پول آن اف، ہرا تاریخ ءِ پنہ غا ایسنے، اودے چلتن نا دروشم اٹ پاش کرینے، بلوچی کرک نا رنگ اٹ تالان کرینے، است انا چکل نا سیاہی ٹی نوشتہ کرینے۔

ڈاکٹر فاروق بلوچ خان محمد زرکزئی نا دک آ تا نشان تے قوم ءِ داوڑ اٹ نشان تسنے: 1893ء ٹی ہرا تم انگریز قلات نا خانوادہ حکمران خان خدائیداد خان ءِ بندی کرے، اوڑان زورا کی اٹ واکداری ءِ پلا، اونا جاگہ غا اونا مار میر محمود خان ءِ خان آف قلات نا تخت آ تولفے۔ خدائیداد خان ءِ بندی کننگ آن تیویٰ بلوچستان اٹ جنگ و بغاوت نا ترندءُ تواراس ہر گدان اٹ پنّا، ہرانا توار 1919ء اسکان خف تیٹی پناسس۔ انگریز نا پارہ غان خان خدائیداد خان و سڑدار نورالدین مینگل نا غیرانسانی و غیر اخلاقی دزگیری نا مون اٹ بلوچ سرفروش آک سلہہ ہرفیر، برطانیہ نا برخلاف جنگ تسر، ہندا جنگی لشکر اٹ چیف آف جھالاوان نواب خان محمد زرک زئی جنگ انا سرخیل ئس۔ دا ہمو وخت انا ہیت اسے ہرا تم انگریز سامراج ناظلم، جور ولٹ و پل نا برخلاف جھالاوان نا نورا مینگل سلہہ ہرفیسس، تینا غیرت مند آ سنگت آ تھون چھاپہ مار جنگ اٹ سندھ بلوچستان نا نیامی علاقہ غا تیٹی انگریزی خرما تا شکار ءِ کریکہ۔

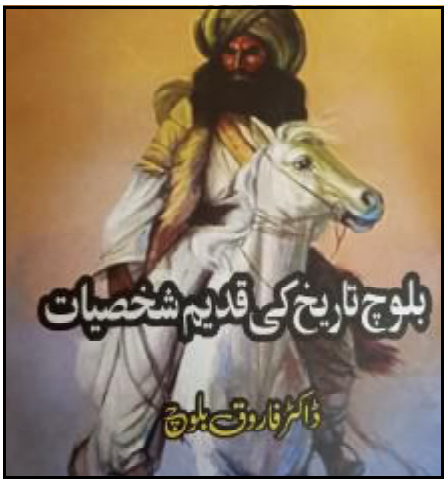

انگریز نورا مینگل واونا سنگت آتا چھاپہ مار جنگ آن اسُل بھاز فریشان ئس۔ اسہ پارہ غان نازیک جنگ عظیم اول اٹ سیوتی تے بے تغ کریسر، ایلو پارہ غان بلوچستان نا جانباز آک تاریخ نا رِلی آسم انا سیلہ ٹی ٹھپ آتا داستان تے گنڈارہ۔ انگریز آتا برخلاف قبیلہ غا تا سرکشی خلیس رنگ اٹ ہستین غم اس بش کریسس۔ داسرفروش آتے جرمنی وترکی نا جاسوس آک سلہہ تون اوار ہروڑ انا کمک تسرہ۔ اونا سینہ برطانیہ نا سم تا مون اٹ اسپر نا کاریم ءِ کریکہ۔ دا ہتم اٹ نورا مینگل نا جنگ اوفتا زند ءِ مون انگا چلہ ٹی بدل کریسس۔ ہورہ نا توار ترونگز نا خل کاری انگریز آتے تو کریسس۔ انگریز مال و مڈی شنکی ٹی نورا مینگل نا دزگیری نا منشت کن جرگہ اس اڈتس، جھالاوان نا سڑدار تے اسہ کندوری آمچ کریسس۔ ہندا کندوری آہیٹ وخلیغا اسہ ہند تو لوک ئسر کہ نورا مینگل ءِ امر دزگیر کین؟ جرگہ ٹی نواب خان محمد زرک زئی، نورا مینگل نا دزگیری و انگریز نا باخو ءِ کننگ آن نمن مس۔ سردار ولی محمد مینگل تون جھیڑہ کرسا جرگہ نا کندوری آن بش مس، جھالاوان نا مشی آپت آتیٹی تینا جاگہ ءِ شاغا، ہموکان انگریز نا برخلاف سلہہ تون سنگتی نا بناء ءِ کرے۔ داچرک آن انگریز نا کاٹم آغم و فریشانی نا باریم پین کبین مس۔ نورا مینگل نا دزگیری یا خلنگ سخت ئس، ولے داسہ نواب خان محمد کون آ بے مٹ آ بندغ انگریز آتے تو فک نا خاخر ءِ نشان تس، ہرانا لگفوک آخیسن آ خاخر تیوی بلوچستان اٹ جنگی تحریک نا چڑینگ آتے دموک تس، ہر خلق ہر شار آن ورناک تینے زراب اٹ بٹنگ کن تیار کریر۔ انگریز آتا ملی آخلیس نا مون انگا جمر تالان مس۔

(برجاءِ)

اولیکو ہیت

بھیم انا پلویڑ اَٹ زند

حسن ناصر.....

آسیاب نا پُڑتا نیام اٹ ہرا ہشوک آ زند ءِ ساندہ مرک انا بھیم انا پلویڑ اَٹ مریک۔

اختر رضا سلیمی نا ''جندرُ'' پنی آ ناول ءِ ہرا وخت بنا کریٹ تو اونا اولیکو جملہ ءِ خوانا ٹ، کہ ''ہرا وخت مَرک انا خمب اٹ مروٹ تو اواولیکو بندغ دے مروء، ہرا کنا لاش ءِ خنو ءِ''، ہمو اولیکو بندغ نا انتظار اَٹ دا سدآن زیات پنہ غا تالان ناول ءِ اسہ نشست اَٹ خوانا ٹ۔ ہندا ارا جملہ نا تہٹی کنے اسہ بھلو زند انا سفر اس کروئی تما۔ ہرا ٹی اسہ پیڑی نا ایلو پیڑی اسکان دا زند انا بھلا فاصلہ ئس۔ اوٹی اسہ تہذیب اس دمب مریک، او مشینی آ دور ءِ تین تون ردوم نا بھلو نوکاپ اس اتیک۔ دار دوم اَٹ مہر مریت سیوت، اواری، سچائی خلوص، اسہ ایلو نا جوزہ غا تا قدر قیمت ءِ تین تو دیک۔

فلیش فارو ڈ اَٹ نوشتہ کروک آ دا بے مٹ آ ناول ءِ مٹ و بدل نا گمان دا سوب آن ہم کنے بس کہ اختر رضا سلیمی نا ہرا ناول نا کردار یا ناول نا دارہ ایرہ چرخ کروک آ پلاٹ آک ساڑی ئسُر او فتے ٹی اول تو کنے کناراج ہرا کہ مشینی دور انا گواچی مس، اونا عکس نظر بس ایلو اونا اسلوب جزیات نگاری کنا تب ءِ اسُل تین تون تدکرے۔

دا ناول اَٹ نا وخت انا خلقی زند، لاب لائی، لنگار گوبٹ، ہشر نا ہیت آک ءُ، ولدا ہرا وخت آسیاب نا ہند ءِ چکی، خراس آ لنگار نا ہند ءِ ٹریکٹر ہلک تو داڑ تون اوار سیوت و اواری نا گمان ہم گدر مس۔

داناول ءِ مٹ کننگ نا وخت آ ای آسیاب نا پُڑتا تو اراٹ زندہ منتگ نا گمان اس ساڑی خناٹ۔ دا پڑ تا توار کردار ءِ تینا بندی کریسس، ہمو کردار نا دا نفسیاتی آ پہلو ٹی زند انا گمان پیدوار ئس۔

''آسیاب'' ناول نا ہرا مٹ کہ قسط وار ''تلار'' نا باہوٹ مرسا کرے، اوڑے ''تلار'' نا کالخوا، رازق ابا بکی نا حوصلہ تنتگ، و گچین آ سلاہ سوج آک کنے ہمت تر ساہنار۔

اختر رضا سلیمی نا داناول نا کہ داسہ برا ہوئی ٹی مٹ مسنے، اوٹی تینا تراکیب آتھون اوار تینا متل وساہت آتے ہندی تخنگ نا کوشست ءِ کرینٹ۔ اومیت ءِ کہ دا ''آسیاب'' نمے تینا لمئی آ بولی ٹی مٹ منتگ آن پد دوست برو۔

☆☆☆☆☆

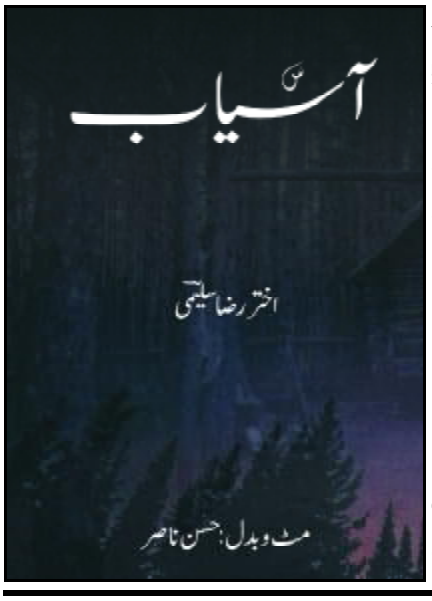

پٹ و پول (16)

براہوئی خلقی شاعری ٹی لوز آ تامڈّی

نوشتکار براہوئی زبان ناپڑآ پٹ و پول ناردا ٹ اسہ بھلو پن اسے ناخواجہ ءِ، داپٹ و پول اٹی او براہوئی زبان نالوز آتے خوندی کننگ ناکوشست اس کرینے، ہراقسط وار چلینگک: شونکار .....حمید عزیز آبادی

ای لوز چولہ کننگ ناردا ٹ اسہ گونڈ ءُکوشست اسے نابنا ءِ کرینٹ، ہراکہ براہوئی خلقی شاعری تے ٹی پانگانو، ہرا براہوئی ناپٹ و پولی براہوئی خلقی شاعری ناکتاب آتے ٹی خوندی ءُ۔ داکاریم ءِ داسوب آن مونی اتنگ ناگیگ کرینٹ کہ براہوئی خلقی شاعری ءِ سرپند منگ تون اوار براہوئی زبان نامتکن آلوز آتامعنہ ہم خوندی مرے۔ ہراکہ بروک آوخت اٹی جم لوز بلدنا سوردریاب اٹ اوار مریر۔ کنا است خواہی دادے براہوئی خلقی ادب نا کتاب آتے ٹی غلطی ناہچ ءُگنجائش اس مف۔ اونا سوب دادے کہ براہوئی زبان ناقدامت اونا خلقی ادب اٹی خوندی ءِ اگہ اسہ لوز اس غلط پیدوار مس تو لوز تینا دروشم ءِ گم گار کیک ہمولوز بروک آ گلزادہ غاتیان آختی اودیم مریک۔ ای ہرابراہوئی خلقی شاعری ناپٹ و پولی کتاب آتے دابابت خواناٹ، تو لوز مُچ کننگ نادے تیٹی چندی لوز آک پروف ردی ناگواچی خنتگارہ، واہم ای شاعری ناٹھپو ناڈ یک ءِ ہُر سا اودے اصل معنہ تنتگ ناکوشست کرینٹ۔

یاتی:۔ شیفکو ہرالوز آتامون اٹ استار خلوک ءِ، اوفتامعنہ غاتا پٹ و پول کن فیلڈ ورک ناگُرج ءِ۔ حمید عزیز آبادی

زامُر	دا اسہ بوچ اسے، خاص وڑاٹ مَش تا تلاراٹ رُدِک، طب اٹ پدین ءِ، ''دابوچ پڈانا بندش کن جوان ءِ'' (براہوئی دارودرمان، 38)	زامر پنیر بند بوئے مادران شارءِ کہ مچے سلیبو تینٹ تیار ءِ (شیشلو، 102)
پنیر بند	مَش انا اسہ بوچ اس ہرا دوادارو ٹی درکار مریک ''دا دارُ و معدہ گیس، بدہضمی کن جوان ءِ، دانا پالْ آن پنیر ہم جوڑ مریک طب اٹی باسُن و خشک ءِ'' (براہوئی دارودرمان، 38)	زامر پنیر بند بوئے مادران شارءِ کہ مچے سلیبو تینٹ تیار ءِ (شیشلو، 102)
بوئے مادران	بوئے مادران اسہ پوشکن پھلی ءُ بوچ اسے، ہراکہ خولم تے ٹی ترکک، خولم نالاب آ پکا مریک، دا بوچ بھلااڻ اکن ہچ کاری اف۔ ''بلوچستان ناپخ انگا علاقہ غاتے ٹی خولم نافصل اٹی زیات مریک۔ کاو، دلوئی اُست انا خرابی، پوت وسدآ بیماری تے کن ہچ کاری اف'' (براہوئی دارودرمان، 38)	زامر پنیر بند بوئے مادران شارءِ کہ مچے سلیبو تینٹ تیار ءِ (شیشلو، 102)
گورکا	ہُچ وساہدار تا اسہ بئے اس	کانڈار ءِ گور کا کول شور ءِ چارے کرکاوہ غاتے منڈیری شارے (شیشلو، 101)
کانڈار	دا بوچ ساہدار نا گچین آ خورک ءِ، داخرین آ بوچ بلوچستان ناہر ہموَش و دامان اٹ ودی مریک ہراڑے پخ مریک، داکان بیدس پُچ انا ناجوڑی کن ہم ہچ کاری اف۔ ''داخرین آ بوچ بشام نا وخت آ پھل و بھرم تورک، داپھل ہم پت آن بڈ مریک۔ (پیہن پھلی، 51-50)	کانڈار ءِ گور کا کول شور ءِ چارے کرکاوہ غاتے منڈیری شارے (شیشلو، 101)
کرکاوہ	شنزاناوڑاٹ اسہ پتی ءُ بوچ اس، دا بوچ ریک انا علاقہ غاتے ٹی ودی مریک۔ ''پریس وزڑ دکاوکن جوان ءِ'' (براہوئی دارودرمان، 23)	کانڈار ءِ گور کا کول شور ءِ چارے کرکاوہ غاتے منڈیری شارے (شیشلو، 101)
منڈیری	دا بوچ گیشتر بلوچستان نا کچھی علاقہ ٹی ودی مریک، دادارُ ودواکن درکار اٹی بریک۔ ''سوزاک گرمائش مروڑ کن جوان ءِ'' (براہوئی دارودرمان، 35) براہوئی پن غڈ و بولو، سندھی زبان اٹ منڈیری (پیہن پھلی، 25)	کانڈار ءِ گور کا کول شور ءِ چارے کرکاوہ غاتے منڈیری شارے (شیشلو، 101)
گہرینہ / گُرینہ	''عام مَش انا پنی آ درخت گوَن انا شیرہ ءِ'' (براہوئی دارودرمان، 44)	ہنین وخرین ءِ زاڑ چوبہ غانبار ءِ گہرینہ ٹی نم خل موڻ شارے (شیشلو، 102)
خل موڻ	اردو ٹی سلاجیت، عربی ٹی حجرالموسیٰ، انگریزی ٹی Asphalt پارہ تے، دادار وَمش انا شیرہ ءِ	ہنین وخرین ءِ زاڑ چوبہ غانبار ءِ گہرینہ ٹی نم خل موڻ شارے (شیشلو، 102)
زاڑ چوبہ	زاڑ چوبہ کتغ اٹ شاغنگ آن بیدس دوائی ٹی ہم کاریم بریک، داتہہ و باٹغ ناٹھپ اکن ہم ہچ کاری اف۔ ''دا اسہ مشی ءُ بوچ اسے نا ماس ءِ، دانا شاح تا مریس کم وو َدِ ارا گزءِ، دانا پھل آ تارنگ پوشکن ءِ۔ طبی حوالہ اٹ داٹی سلف انا ریشہ مریک'' (براہوئی دارودرمان، 54)	ہنین وخرین ءِ زاڑ چوبہ غانبار ءِ گہرینہ ٹی نم خل موڻ شارے (شیشلو، 102)
چیچار	گوَن انا پن	لگا کسوڑ آ چیچارک ءُ گوَن تا ایشورک نا پھل آک دارو ءُ خن تا (شیشلو، 102)
کسوڑ	گوَن نا اسہ وڑاس	لگا کسوڑ آ چیچارک ءُ گوَن تا ایشورک نا پھل آک دارو ءُ خن تا (شیشلو، 102)
متہ زارک	پِتّہ۔ گیاوان نا مت انا زارک چندی بیماری ٹی کاریم بریک۔ متہ زارک ءِ بارفنگ آن پد سغنگک اودے سرمہ ٹی اوار کننگک، ہراکہ خن تا ناجوڑی کن گچین ءُ دوائی اسے، داکان بیدس ہُب سائی کن ہم ہچ کاری اف۔	رود آن تلار آن کرین کرنو وکاک کُل آن تبی ءِ زیات متہ زارک (شیشلو، 102)

(برجاءِ)